

۲

دستگاه‌های ارگانه

تحلیل، نت‌نگاری و نگرشی بر

ساختار موسیقی دستگاهی ایران

مسعود شعاری

نگارش

مرکز موسیقی پتهوون شیراز

سرشناسه: شعاری، مسعود؛ ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدیدآور: تحلیل، نت‌نگاری و نگرشی بر ساختار موسیقی دستگاهی ایران / مسعود شعاری.
مشخصات نشر: تهران: هنر موسیقی، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: ۱۵۶ ص. ج، نمودار، پارتیسیون. ۲۳/۵ × ۱۶/۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۵۰۵-۵-۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
مندرجات: ج. ۲. دستگاه چهارگاه.
موضوع: موسیقی ایرانی -- دستگاه‌ها * Dastgah -- Music, Iranian
رده‌بندی کنگره: ML۳۴۴
رده‌بندی دیویی: ۷۸۹/۱۶۲
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۸۱۵۳۰۲

تحلیل، نت‌نگاری و نگرشی بر ساختار موسیقی دستگاهی ایران
جلد دوم: دستگاه چهارگاه

مؤلف: مسعود شعاری
ویراستار: سعید مجیدی
نت‌نگاری کامپیوتری: جعفر صالحی
ناشر: هنر موسیقی
مدیر اجرایی: مژگان زرین‌نقش
طراح جلد: علی بوستان
طراحی گرافیک متن: استودیو مرکزی
مترجم پیش‌گفتار: گیلناز یوسفیان
چاپ اول: ۱۴۰۱؛ شمارگان: ۵۰۰ نسخه
قیمت: ۱۳۵ هزار تومان
© حق چاپ برای ناشر محفوظ است.
تلفن انتشارات و مرکز پخش: ۴۴۲۶۳۴۴۴ (۰۲۱)

www.honaremusighi.com
Email: honaremusighi@gmail.com
Tel: (+9821) 44263444

انتشارات هنرموسیقی

فهرست

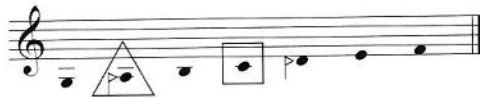
نگاهی به فصل‌های کتاب	۷
پیش‌گفتار	۹
فصل اول: مروری بر مبانی و ساختار موسیقی دستگاهی ایران	۱۱
_____ نت‌های شاهد و محوری	۱۳
_____ نت ایست	۱۴
_____ گستره صوتی	۱۵
_____ گوشه‌های اصلی	۱۵
_____ گوشه‌های فرعی	۱۶
فصل دوم: ویژگی‌های اصلی گوشه‌های دستگاه چهارگاه و تقسیم‌بندی آن‌ها به اختصار	۱۷
_____ درآمد اول	۱۹
_____ درآمد دوم	۱۹
_____ درآمد سوم (پیش‌زنگوله و زنگوله)	۲۰
_____ درآمد چهارم	۲۰
_____ نغمه	۲۰
_____ کرشمه	۲۱
_____ کرشمه با مویه	۲۱
_____ زنگ شتر	۲۱

زابل	۲۲
بسته‌نگار (در زابل)	۲۲
مویه	۲۲
حصار	۲۳
حصار دوم	۲۳
حصار سوم (زنگوله در حصار)	۲۳
حصار چهارم	۲۴
پس‌حصار	۲۴
مویه	۲۴
مخالف	۲۵
حاجی‌حسنی (در مخالف)	۲۵
بسته‌نگار (در مخالف)	۲۵
مغلوب	۲۶
نغمه (در مخالف)	۲۶
حزین (در مخالف)	۲۶
خُدی	۲۷
پهلوی	۲۷
رجز	۲۷
منصوری اول	۲۸
منصوری دوم	۲۸
منصوری سوم	۲۸
ضربی‌ها	۲۸
<hr/>	
منابع	۲۹
<hr/>	
فصل سوم: نت‌نگاری و تحلیل جمله‌به‌جمله گوشه‌های دستگاه چهارگاه	۳۱
<hr/>	
ترجمهٔ پیش‌گفتار (Preface)	3
<hr/>	
فهرست گوشه‌های دستگاه چهارگاه	5
<hr/>	
نمودار ویژگی‌های گوشه‌های اصلی دستگاه چهارگاه	6-7
<hr/>	
فهرست و توضیح علائم	9

«نت محوری»: نوعی نت شاهد است که توقف و تأکید بیشتری بر روی آن می‌شود و محوریت آشکار و مشخصی در ملودی‌های گوشه‌های اصلی دارد و در بیشتر موارد بازگشت ملودی روی این نت واقع می‌شود، به بیان دیگر تفاوت اصلی بین نت‌های شاهد و محوری در تأکید بیشتر، توقف و بازگشت ملودی روی نت محوری است.

(در این کتاب نت شاهد با علامت \triangle و نت محوری با علامت \square مشخص شده‌اند).

مثال: نت‌های شاهد و محوری در درآمد چهارگاه

مثال: نت محوری در گوشه مخالف

تذکر: در دستگاه چهارگاه گوشه‌های با «نت متغیر» (که شرح آن در صفحه ۲۱ جلد اول آمده است) وجود ندارد.

۲. نت ایست

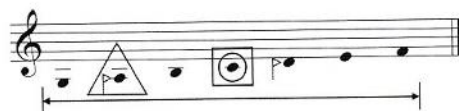
نتی که گوشه اصلی بر روی آن خاتمه می‌یابد، «نت ایست» نامیده می‌شود.

(در این کتاب نت ایست با علامت \bigcirc مشخص شده است).

مثال: نت ایست در گوشه مخالف چهارگاه

مثال: نت ایست در درآمد چهارگاه که منطبق بر نت محوری آن است

در دستگاه چهارگاه نت «ایست موقت» را (که شرح آن در صفحه ۱۹ جلد اول آمده است) می‌توان در گوشه مویه مشاهده کرد.

(در این کتاب نت ایست موقت با علامت \bigcirc مشخص شده است).

گوشه‌های فرعی

گوشه‌های فرعی دارای فرم ملودیک یا ریتمیک بوده، یا رابط بین دو گوشه اصلی دستگاه هستند. در واقع ویژگی اصلی این گوشه‌ها، داشتن فیگور خاصی از ملودی یا ریتم و دور مشخصی از ریتم یا ایفای نقش رابط بین دو گستره صوتی یا دو گوشه اصلی می‌باشد.

این گوشه‌ها به چهار نوع تقسیم می‌شوند:

الف. گوشه‌های ملودیک؛

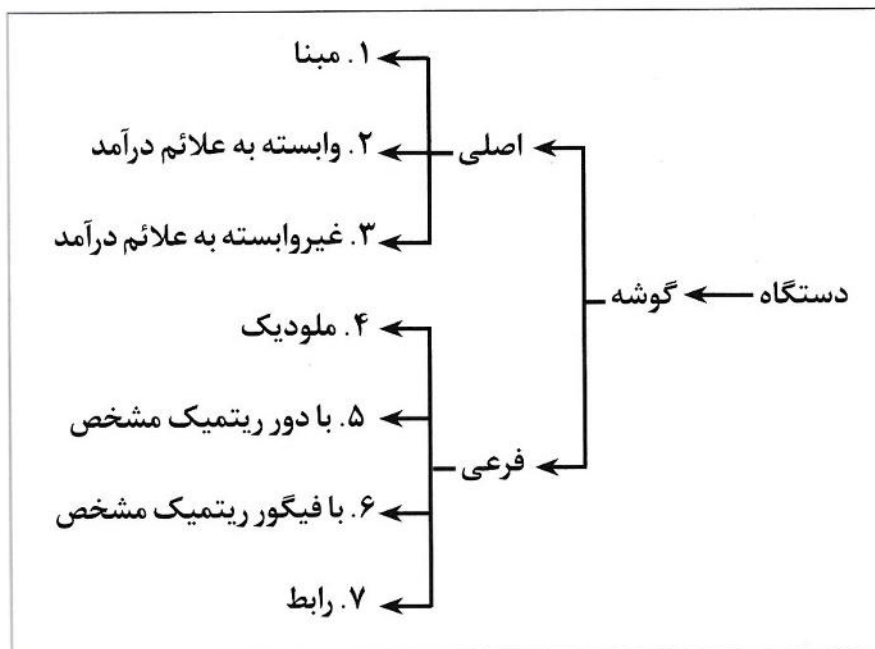
ب. گوشه‌های با دور ریتمیک مشخص؛

ج. گوشه‌های با فیگور ریتمیک مشخص؛

د. گوشه‌های رابط؛

(ویژگی‌ها و شرح هر یک از این گوشه‌ها در صفحات ۲۳، ۲۴ و ۲۵ جلد اول آمده است).

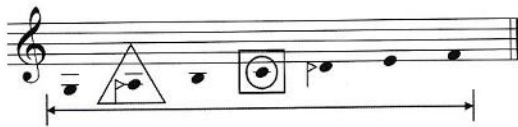
در نمای شماتیک زیر انواع گوشه‌ها در موسیقی دستگاهی ایران نمایش داده شده است.

در این فصل به ذکر مشخصه‌های اصلی گوشه‌های دستگاه چهارگاه و تقسیم‌بندی آن‌ها به اختصار می‌پردازیم.

۱. درآمد اول: گوشه مینا

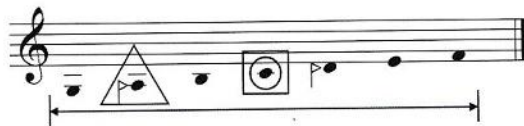
- نت محوری: «دو»؛ نت شاهد: «لا کرن»
- نت ایست: «دو»
- گستره صوتی:

۲. درآمد دوم: گوشه مینا

- نت محوری: «دو»؛ نت شاهد: «لا کرن»
- نت ایست: «دو»
- گستره صوتی:

گستره صوتی این درآمد با تکرار فیگور ریتمیک در درجات مختلف از هفت نت بالاتر می‌رود.

۳. درآمد سوم (پیش‌زنگوله و زنگوله): گوشه فرعی - با دور ریتمیک مشخص

دور ریتمیک پیش‌زنگوله:

دور ریتمیک زنگوله: $(\frac{6}{8} + \frac{3}{4})$

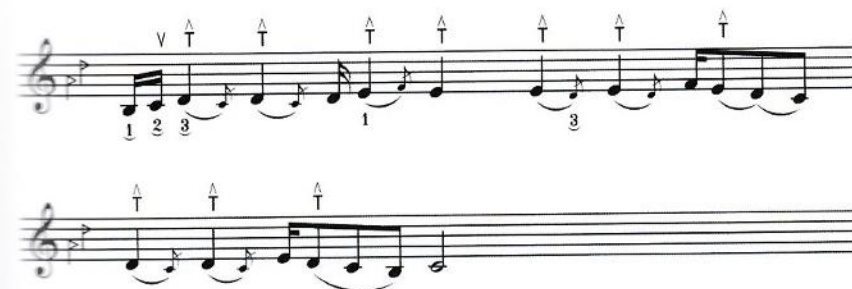
۴. درآمد چهارم: گوشه فرعی - ملودیک

این گوشه با الگوی ملودیک زیر، در درجات مختلف اجرا می‌شود.

۵. نغمه: گوشه فرعی - ملودیک

ملودی این گوشه برخلاف نامش با ملودی سایر نغمه‌ها در آوازا و دستگاه‌های دیگر مثل بیات ترک، سه‌گاه و نوا یا حتی با نغمه مخالف چهارگاه تفاوت دارد.

Analyzing , Notation & Glance on

 **The Structure of
DASTGAH in Iranian Music**

2

 By: Massoud Shaari

Dastgah-e Chahargah

انتشارات هنرموسیقی
Publications of Honare Musighi
www.honaremusighi.com

مرکز موسیقی پتهوون شیراز